

ПАРУБОЦЬКІ ІНІЦІАЦІЇ В МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДАХ

У статті розглянуто питання ролі та функцій молодіжних громад, їхньої організаційної структури, а також проаналізовані обряди ініціацій парубків. Стаття стане у нагоді широкому загалові читачів, насамперед студентам, усім, хто цікавиться українською етнографією.

Ключові слова: неодружена молодь, молодіжні громади, обряди ініціацій, соціалізація, українське середовище

У нашому дослідженні ми спробуємо розглянути питання ролі та функцій молодіжних громад, їхню організаційну структуру, а також обряди ініціацій парубків.

Наукова розробка проблеми дослідження життя та ролі молоді у традиційному суспільстві починається після періоду збору та накопичення відповідного етнографічного матеріалу. Окремі питання, пов'язані з процесами соціалізації молоді в традиційній культурі, стають об'єктом та предметом уваги дослідників тільки наприкінці ХІХ – поч. ХХ ст. Ці перші спроби дослідження пов'язується з іменами таких дослідників, як: В. Боржковський, В. Ястребов, М. Сумцов, М. Чернишев, П. Чубинський, В. Охримович, Й. Лозинський та ін.

Важливими та актуальними є праці К. Грушевської, А. Пономарьова, В. Борисенко, Г. Бондаренко, М. Маєрчик, О. Кісь, Н. Петрової та ін., в яких розглядаються різноманітні питання: просторово-часові аспекти ритуалів соціалізації, особливості со-

ціалізації дівчаток в українській сім'ї, обрядові функції дітей та парубків, молодіжні ініціальні обряди, роль сім'ї у вихованні та інкультурації дитини тощо.

У традиційному українському сільському середовищі соціалізація молоді була пов'язана в основному з існуванням молодіжних громад. Процес виховання молодиків так чи інакше пов'язувався з парубоцьким віком. І скрізь він супроводжувався ініціативними обрядами, які санкціонували змужніння парубочої молоді, ритуально оформлювали вступ її до означених молодіжних об'єднань та перехід молодих людей у статус дорослих.

Відомості про парубоцькі громади та ініціації, як правило, стосуються XIX – XX ст. Проте збереглися дані про існування парубоцьких громад і раніше. Зокрема, є відомості про таку громаду, яка існувала в 1712 році у містечку Вижва на Волині. Про це свідчить і існування в невеликих містах пізньосередньовічної України молодіжних церковних братств, які виникали на базі молодіжних громад, аналогічні сільським. Значні релікти давнини, присутні в структурі й характерних рисах парубоцьких ініціацій і громад, з якими вони були пов'язані, також тією чи іншою мірою свідчать про велику давність цих соціальних інститутів [2, с. 2].

На початку XIX ст. організаційна структура парубоцьких громад, на відміну від громад дівочьких, простежується досить чітко. Зокрема, парубоцька громада мала ватажка – старшого парубка, старосту, якого обирали на рік. Він повинен визначатися силою, ростом, сміливістю; він повинен боронити інтереси парубоцтва перед сільською владою, керувати танцями на вулиці, вирішувати всілякі непорозуміння між парубками, наймати музику, накладати платню на кожного парубка за музику. Відомий дослідник народного побуту кінця XIX ст. В. Ястребов зазначав, що на парубоцького отамана обирали, як правило, хлопця не тільки красивого та фізично сильного, але й чесного. «Він мусить і зовнішнім своїм виглядом викликати до себе повагу; фізична сила необхідна йому для наведення порядку в товаристві й застрашування непокірних; від нього вимагається також розум, щоб був меткий та досвідчений, а тому звичайно в отамани вибирають парубка, який давно є членом громади». Добрих заводіїв могли переобирати по кілька

разів, а тих, хто не виправдав довіри, - зміщувати з посади раніше визначеного терміну [11, с. 2].

При прийомі в парубоцьку громаду певного значення надавали моральному обличчю хлопців, яких приймали. Кандидат не повинен був мати лихої слави. Така вимога була досить відносною, оскільки традиційно в парубках високо цінували не тільки вміння співати пісні, танцювати, розповідати казки, але й хоробрість, допечність і навіть здатність до бійки. В. Ястребов вказував: «На моральні якості парубка, що вступав до парубоцької громади рідко звертають увагу, – звичайно цьому питанню не надається великого значення» [5, с. 2].

Парубоцькі громади мали свої скарбниці, кошти з яких витрачалися як на розваги та святкове дозвілля, так і на потреби місцевої церкви. Деякі парубоцькі громади на зламі XIX – XX ст. мали свій статут, який отаман зачитував на вечорницях, в яких йшлося про те, що усі повинні гуляти чесно, тихо та сумирно, повинні поважати господиню на вечорницях, як матір, з дівчатами обходитись шанобливо. Такі статuti, швидше за все, є пізнім явищем. Разом з тим в кінці XIX ст. дослідники фіксували молодіжні громади, які не мали означених вище структурних ознак. Зокрема, В. Ястребов писав : «У деяких селах парубоцька громада не має зовнішньої організації, тобто не обирає отамана; в таких випадках єдиною об'єднавчою інституцією для парубків служать «вулиці» й «вечорниці». В цьому відбився вплив нових часів, які, хоч і повільно, несли суспільству модернізаційні зміни.

Парубоцька ініціація, як і взагалі всі обряди переходу, до яких вона належить, здійснювалася в три етапи:

- 1) ритуальне відокремлення молодика від попереднього оточення (передмежова фаза);
- 2) порубіжна або межова фаза;
- 3) реінкорпорація, тобто включення до суспільства й колективу заново, але вже в принципово новому статусі – післямежова фаза.

Початок відокремлення хлопчиків у підлітки, а значить і відділення їх від материнської опіки й виділення в окрему, згуртовану за віковим принципом верству, відбувається у 6-8 років. Означе-

ний вік означав, що дитинство триває лише до цього віку, далі поступово настає юність, тобто перехід від раннього до пізнього дитинства в рамках біологічного віку. Ця подія оформлювалася певними обрядовими діями. Зокрема, влаштовували пострижини, а також влаштовували ритуальну трапезу – свого роду прилучення до пастухування. Частина цих дій мала магічне значення [8, с. 3].

Завершувалася перед межева фаза ініціації з остаточним виділенням хлопця в підпарубки, коли він демонстративно кидав пастухувати і починав ходити на вулицю – громада підпарубчаків, більш-менш оформлених по типу справжньої парубоцької громади. Такі підпарубоцькі громадки влаштовували спільні зібрання й ігри.

З виділенням хлопця в підпарубки наставала друга, межева, фаза ініціації, яка в перспективі мала на меті прийом до власне парубоцької громади. Відповідно до норм порубіжного стану, парубок підлягав ритуальним кепкуванням і знуцанням. Відомо, що підпарубчаків, котрі намагалися пристати до громади дорослих парубків, піддавали всілякому глузуванню. Підпарубкам заборонялося також носити одяг дорослих парубків, палити тютюн, вживати спиртні напої [6, с. 4].

Пройшовши період під парубоцтва, хлопець підходив до етапу спеціальних випробувань, що закінчувався посвяченням його в парубки – повноправні члени молодіжної громади. Тут слід зазначити, що часто важливою умовою вступу до молодіжної громади був дозвіл батьків. Оскільки хлопці, стаючи парубками, виходили з прямого підпорядкування батькові й багато часу проводили поза домом, батьки часто відтягували їх вступ до парубоцьких громад. Батьки ставилися до вступу синів у парубоцькі громади по-різному. Одні пишалися тим, що син уже стає парубком. У такому разі сам батько виряджав сина в парубки. Інші просто підкорялися звичаєві і хоча й не дуже бажали парубкування сина, але і не заперечували проти цього. Але були й такі, хто ставився до парубкування своїх синів досить вороже. Особливо це було характерно для вдів. Здебільшого батьки намагалися чим довше зберегти в сім'ї такого помічника, що мав уже силу юнака, але все

ще перебував у підлітковому статусі. Все ж довго це тривати не могло, хоча б через те, що шлюби у сільському суспільстві були достатньо ранніми і батьки мали сина одружити. А одружитися хлопець повинен був, як того вимагала традиція, пройшовши етап парубкування [7, с. 4].

У структурі соціалізації дуже важливою була функція підготовки юнаків до майбутнього шлюбу. Роль попередніх знайомств і вибору шлюбних партнерів якраз і виконували вечорниці, досвітки, вулиці, які організовувалися молодіжними громадами. Проведення молоддю обох статей спільного часу на цих зібраннях задовольняло важливу потребу попереднього знайомства осіб, котрі бажають з'єднатися шлюбною спільнотою. Одержання знань зі статевих поведінок молоді взагалі є однією з найважливіших функцій як соціалізації взагалі, так і молодіжних ініціатив, зокрема.

Дослідження молодіжних громад у нових контекстах дозволяє подивитися на відомі дії під іншим кутом зору, виявити у них невідомі зв'язки, символічні значення тощо.

Список використаної літератури та джерел

1. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні. – К., 1988. – С. 33-42.
2. Кушнір В. Г., Петрова Н. О. Традиційна весільна обрядовість українців Одещини (20-80-ті рр. ХХ ст.). – Одеса: Гермес, 2008. – 256 с.
3. Несен І. І. Весільний ритуал Центрального Полісся: традиційна структура та реліктові форми (середини ХІХ – ХХ століття). – К., 2005.
4. Петрова Н. О. Дошлюбне спілкування: ігри та розваги українців та росіян Одещини // Записки історичного факультету ОДУ ім. І. І. Мечникова. - Вип. 9. – Одеса, 1999. – С. 51-56.
5. Петрова Н. О., Пригаріна Т. В. Обрядодії Великого Посту (за матеріалами етнологічних досліджень українського населення Одещини) // Записки історичного факультету ОДУ ім. І. І. Мечникова. - Вип. 8. – Одеса, 1999. – С. 94-103.
6. Петрова Н. О. Традиційні форми дошлюбного спілкування

- молоді (за матеріалами етнографічних досліджень Одещини) //Записки історичного факультету ОДУ ім. І. І. Мечникова. - Випуск 4. – Одеса, 1997. – С. 37-41.
7. Петрова Н. О., Тхоржевська Т. В. Дошлюбне спілкування молоді в календарній обрядовості українців Одещини //Записки історичного факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова. -Вип. 13.– Одеса, 2003. – С. 34-39.
 8. Пономарьов А. П. Сім'я і внутрішньо сімейні взаємини // Поділля. Історико-етнографічне дослідження. – К., 1994. – С. 163.
 9. Пономарьов А. П. Добрачное общение молодежи // Украинцы. – М.: Наука, 2000. – С. 260-267.
 10. Ястребов В. Новые данные о союзах неженатой молодежи на Юге России. – К., 1896. – 19 с.

Калинина С.

Юношеские инициации в молодёжных громадах

В статье рассмотрен вопрос роли и функций молодёжных громад, их организационной структуры, а также проанализированы обряды инициаций юношей. Статья будет интересна широкому кругу читателей, в первую очередь студентам, всем, кто интересуется украинской этнографией.

Ключевые слова: неженатая молодёжь, молодёжные громады, обряды инициаций, социализация, украинская среда.

Kalinina S.

The boys' initiations in the youth communities

The article considers at the role and functions of youth communities, their organizational structure, as well as initiation rites analyzed .. The article will be useful to the general public readers, especially students, to all who are interested in Ukrainian ethnography.

Keywords: unmarried youth, youth communities, initiation rituals, socialization, Ukrainian environment.